

PRIVATE VERZEKERING EN SOLIDARITEIT

PRIVATE VERZEKERING EN SOLIDARITEIT

Eveline GOESSENS

Private verzekering en solidariteit
Eveline Goessens

© 2018 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Coverafbeelding: Adrien Van de Putte (1911-1994), Duinbergen I, olie op doek,
50 x 75 cm (copyright Vincent Everarts de Velp)

ISBN 978-94-000-0981-3
D/2018/7849/120
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

*Aan mijn ouders, natuurlijk
en aan Greetje*

WOORD VOORAF

Onderhavig boek is de lichtjes aangepaste (bijgewerkte) versie van het proefschrift waarmee Eveline Goessens op 16 december 2016 de graad van Doctor in de Rechten heeft behaald aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven.

Met bijzonder genoegen hebben ondergetekenden aanvaard een woord vooraf te schrijven in de commerciële uitgave van dit boek, dat om meerdere redenen de belangstelling verdient van praktizijnen, maar evenzeer van beleidsmakers en ook van al degenen die hun inzicht in de actuele evoluties van het verzekeringsrecht willen verdiepen door deze te plaatsen in een bredere context en achtergrond.

De invalshoek van deze studie is origineel en verhelderend. Zij gaat uit van een opmerkelijke vaststelling, namelijk dat er zich in de recente ontwikkeling van de private verzekeringen en van de (nationale en EU) regulering daarvan twee ogenschijnlijk tegenstrijdige ontwikkelingen hebben voorgedaan. Enerzijds zijn de verzekeringsmarkten in continentaal Europa en de regulering ervan, voornamelijk onder impuls van de Europese Interne Verzekeringsrichtlijnen van het begin van de jaren negentig, dichter gaan aanleunen bij het Angelsaksische model van een vrije, open en concurrentiële verzekeringsmarkt. Anderzijds hebben in meerdere lidstaten de nationale autoriteiten, voornamelijk uit reactie tegen de gevolgen van de toenemende concurrentie, en de daarmee gepaard gaande segmentatie en tariefdifferentiatie, maatregelen genomen om de gelijke toegang tot verzekering veilig te stellen, ook van de zogenaamde slechte of minder goede risico's. In de mate dat deze nieuwe maatregelen ertoe strekken een modaliteit van herverdelende solidariteit tussen de verzekerden te bewerkstelligen, keren zij in zekere zin terug naar een fenomeen dat thuishoorde in de traditionele verzekeringscultuur van de continentale lidstaten, zij het dan dat in de nieuw opgezette constructies de subsidiërende solidariteit op bewuste en vooral op expliciete wijze en voor specifieke verzekeringsovereenkomsten wordt georganiseerd.

In het proefschrift wordt het blikveld vervolgens verruimd en uitgebreid tot de vele andere voorbeelden van overheidsreguleringen, waarin diverse formules of mechanismen van verplichte solidariteit tussen verzekerden worden ingevoerd. Deze regelingen, ontleend zowel aan de (Belgische) nationale wetgeving als aan

de EU-wetgeving, worden op systematische wijze geanalyseerd en beschreven. Er wordt gepeild naar de motivering van deze regelingen en er wordt een overzicht gegeven van de mechanismen die daarbij worden gebruikt. Een drietal van deze mechanismen worden grondiger uitgediept: uitsluiting van bepaalde parameters (bijvoorbeeld het genetisch profiel) uit het acceptatiebeleid; tussenkomst in de tarificatie (bijvoorbeeld in de verzekering BA auto) door een tarificatiebureau; pooling of fondsvorming van onverzekerde risico's tussen de verzekeraars onderling (zoals bijvoorbeeld in geval van insolventie van een verzekeraar), desgevallend gepaard gaande met de input van overheidsmiddelen (zoals bij de dekking van catastroferisico's).

In een volgend onderdeel, dat de kern van het onderzoek bevat, wordt nagegaan hoe ver de (nationale of EU-) autoriteiten kunnen gaan in de (re-)introductie van dergelijke "solidariteitsmechanismen". Er wordt met andere woorden gepeild naar de juridische grenzen waarmee de regelgevende autoriteiten worden geconfronteerd bij het opleggen van de bedoelde mechanismen van herverdeling en solidariteit. Zo wordt de vraag gesteld of de opgelegde solidariteitsmechanismen niet botsen met de vrijheden die door het EU internemarktrecht worden opgelegd: de tariefvrijheid en de vrijheid van vestiging en van dienstverlening. Vervolgens wordt ook op grondige wijze de vraag behandeld of de aan de verzekeraars opgelegde mechanismen van subsidiërende solidariteit niet haaks staan op de fundamentele beginselen van het EU mededingingsrecht. Ten slotte wordt nagegaan of de aan de ondernemingen opgelegde mechanismen niet strijdig zijn met of beperkt worden door het transversale domein van de grondrechten en de fundamentele rechten en vrijheden van de ondernemingen, zoals de vrijheid van handel en nijverheid, en het privaat eigendomsrecht. De auteur besluit dat in de huidige stand van de regulering geen limieten worden overschreden. Het uitstipelen van die juridische grenzen blijkt evenwel bijzonder nuttig te zijn in de mate dat zij een juridisch kader bieden waaraan regelgevers zich in de context van de rechtsorde van de Europese Unie bij het uittekenen van de concrete formules moeten conformeren.

De door het proefschrift behandelde problematiek mag als origineel en vernieuwend worden beschouwd. Nooit eerder werden de diverse tendensen en ontwikkelingen op een zo omvattende wijze en in hun onderlinge samenhang bestudeerd. Tegelijk sluit deze problematiek mooi aan bij een onderzoekslijn van het Instituut voor Verzekeringsrecht, waarbinnen de auteur heeft gewerkt en waarbinnen haar doctoraal onderzoek tot stand is gekomen. Deze onderzoekslijn was en blijft voor een deel geconcentreerd op de meervoudige maar buitengewoon boeiende rol die door de private verzekering in de moderne samenleving wordt gespeeld. Deze rol is bijzonder in de mate dat in het domein van de private verzekering voortdurend moet worden gezocht naar het juiste (en delicate) evenwicht tussen de twee nor-

mativiteiten waaraan de sector onderworpen is: er zijn enerzijds de imperatieven waaraan elke onderneming onderworpen is in een vrije concurrentiële markt-economie, maar er zijn anderzijds de imperatieven van subsidiërende solidariteit en zorg die verweven zijn of zouden moeten zijn in het DNA van elke verzeke-raar, hij weze privaat of sociaal, marktgericht of sociaal georiënteerd.

In zekere zin zet het proefschrift van Eveline Goessens een stap in een onderzoek naar een thema dat groeiend aanwezig is in het debat over de EU, namelijk de problematiek van de precieze afbakening van en de verhouding tussen de econo-mische imperatieven en de sociale imperatieven van de EU rechtsorde.

Aan dit mooie doctoraal proefschrift wordt toegewenst dat het bij een breed lezerspubliek de aandacht krijgt die het ongetwijfeld verdient. Aan de auteur ervan, thans Doctor in de Rechten, wordt alle succes toegewenst.

Herman Cousy   Caroline Van Schoubroeck
Promotor   Copromotor

DANKWOORD

Dit boek is de geüpdatete versie van mijn proefschrift, dat ik op 16 december 2016 verdedigde aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven. Alles heb ik te danken aan de mensen die aan mijn zijde stonden in de doctoraatsperiode die aan deze verdediging voorafging en bij de voorbereiding van de commerciële versie. Graag wil ik een woord van dank tot hen richten. Vooreerst gaat mijn dankbaarheid uit naar mijn promotoren, Professor Herman Cousy en Professor Caroline Van Schoubroeck. Professor Cousy bracht mij tot de liefde voor het Verzekeringsrecht en tot het mooie onderwerp van mijn proefschrift. Professor Van Schoubroeck deelde op genereuze wijze haar uitgebreide kennis en ervaring in het Verzekeringsrecht en stond steeds klaar met raad en daad. Hun op- en aanmerkingen waren cruciaal voor het slagen van het doctoraatsonderzoek en ik kan dan ook onvoldoende mijn grote dankbaarheid jegens hen benadrukken. Voorts wil ik de leden van de jury bedanken om het proefschrift te lezen en van nuttige commentaar te voorzien. Professor Jean-Marc Binon, Professor Wouter Devroe, Professor Jac Rinkes en voorzitter Professor Jacques Herbots: het was een enorme eer en genoegen dat u deel wenste uit te maken van de jury. Ik richt ook graag een bijzonder woord van dank aan een aantal professoren. Dankuwel, Professor Wouter Devroe, voor de goede gesprekken en het luisterend oor. Dankuwel, Professor Laurent Waelkens, om mij te enthousiasmeren voor juridisch onderzoek. Dankuwel ook, Professor Vincent Sagaert, voor het jaar dat u mij onder uw vleugels nam binnen het Instituut voor Goederenrecht. Daarnaast een bijzonder woord van dank aan de bibliotheek van de Faculteit Rechtsgeleerdheid voor de immer vriendelijke hulp en omkadering. Kris Moeremans en Isabelle Van Dongen bij Uitgeverij Intersentia wil ik bijzonder bedanken, zowel voor hun efficiëntie, als voor hun behulpzaamheid en geduld bij de voorbereiding van dit boek. Verschillende mensen, zowel binnen als buiten de Faculteit, hebben me inspiratie, advies en ontzettend veel steun geboden. Dit doctoraat schrijven was nooit gelukt zonder hen. Een bijzonder woord van dank wil ik graag richten tot Dr. Sofie Bouly, Dr. Pieter Brulez, Prof. Dr. Elke Cloots, Dr. Sofie Cools, Dr. Charline Daelman, Prof. Dr. Guido De Baere sj, Evelien De Both, Leen Dekeyzer, Tom Delwiche, Nele De Reuse, Prof. Dr. Marie De Somer, Annelies Dewulf, Dr. Sande-rijn Duquet, Prof. Dr. Raf Geenens, Charlotte Geers, Lore Goossens, Dr. Kathleen Gutman, Dr. Thomas Incalza, Dr. Tine Meurs, Professor Dr. Alex Mills, Katrien

Morbée, Mai Nguyen, Janek Nowak, Dr. Lotte Ovaere, Floris Parrein, Sophie Peeters, Steven Peeters, Prof. Dr. Leonie Reins, Prof. Timothy Roes, Lies Ryckboer, Joost Saveniers, Dr. Sven Sobrie, Prof. Dr. Stefan Sottiaux, Liesbeth Swings, Dr. Yves Thiery, Dr. Kimberley Trapp, Prof. Dr. Joeri Vananroye, Prof. Dr. Geert Van Calster, Prof. Dr. Pieter Vancleyenbreugel, Dr. Isabelle Van Damme, Sofia Van Gerven, Dr. Johan Vannerom, Liesbet Vleugels, Vincent Vercauteren, Dr. Johanna Waelkens en Lutgart Wellens. Graag wil ik Emmanuel Van de Putte bedanken voor het bezorgen van de afbeelding op de omslag. Ook wil ik van ganser harte mijn broers, Jesse en Niki, en hun gezinnen bedanken, alsook mijn schoonouders, Hugo en Linda. Een bijzonder woord van dank aan mijn familie, in het bijzonder Peter, Myriam, Lei, Lieze en, uiteraard, Greetje, voor hun enthousiasme en aanmoedigingen. Onvoldoende kan ik benadrukken hoeveel ik heb (gehad) aan mijn baken, binnen het doctoraat en ver daarbuiten, mijn grote liefde en echtgenoot Geert. Ten slotte kon ik me geen meer liefhebbende en ondersteunende ouders wensen. Aan hen draag ik graag dit boek op.

Eveline Goessens

Luxemburg, 20 november 2018

INHOUD

<i>Woord vooraf</i>	vii
<i>Dankwoord</i>	xi
Inleiding	
Probleemstelling en opzet	1
A. Probleemstelling.....	1
B. Opzet en structuur.....	5
DEEL I	
HET SOLIDARITEITSBEGRIJ: EUROPEES-NATIONAAL REFERENTIEKADER.....	9
Hoofdstuk 1	
De verzekeringstechniek	13
A. Verantwoording.....	13
B. Het verzekeringscontract en de verzekeringsverrichting.....	14
C. Mutualisering.....	19
D. Solidariteit.....	22
E. Premiezetting en tarifiering.....	29
F. Segmentering.....	30
G. Solvabiliteit en de solvabiliteitsmarge.....	40
H. Evaluatie.....	42
Hoofdstuk 2	
Overheidsregulering van ondernemingen en markten	43
A. Verantwoording.....	43
B. De eerste generatie verzekeringsrichtlijnen en de Belgische Controlewet.....	44
C. De tweede generatie verzekeringsrichtlijnen in het licht van de verzekeringsculturen.....	47

D.	De derde generatie verzekeringsrichtlijnen: creatie van een concurrentiële en interne markt	52
E.	Een nieuwe generatie: de Solvency II-Richtlijn	56
F.	Evaluatie	59

Hoofdstuk 3

Invoering van wettelijke mechanismen van (expliciete) subsidiëring..... 61

A.	Inleiding.....	61
B.	Solidariteitsmechanismen: de rol van solidariteit in private verzekering	62
1.	Eerste categorie: solidariteit met bepaalde 'slechte' risico's	63
a.	Het verbod om genetische gegevens op te vragen of te delen: solidariteit met genetisch zwakkeren.....	63
b.	Verzekering tegen verminderd tarief d.m.v. het Tarifieringsbureau Auto: solidariteit met moeilijk te verzekeren bestuurders	65
c.	Het verbod op discriminatie en de segmentatieregels in consumentencontracten: solidariteit met statistisch slechtere risicoprofielen d.m.v. een ingeperkt segmentatiebeleid.....	67
d.	Solidariteitsmechanismen in de aanvullende ziekteverzekering: solidariteit met zieken en gehandicapten	70
e.	Verzekering tegen verminderd tarief d.m.v. het Opvolgingsbureau voor de tarifiering: solidariteit binnen de schuldsaldoverzekering met personen met een verhoogd gezondheidsrisico.....	74
f.	Verzekeringsmaatschappijen van onderlinge bijstand	77
2.	Tweede categorie: solidariteit met de (verzekerings)markt	79
a.	Belgisch Gemeenschappelijk Waarborgfonds: solidariteit ten behoeve van verkeersslachtoffers	79
b.	Verplichte dekking van het natuurrampenrisico en verzekering tegen verminderd tarief d.m.v. het Tarifieringsbureau Natuurrampen: solidariteit ten behoeve van een technisch onverzekerbaar risico	81
c.	Verzekering van terrorisme: solidariteit ten behoeve van een moeilijk verzekerbaar risico	84
d.	Garantiefonds voor financiële diensten: solidariteit met financieel instabiele levensverzekeraars	86
e.	Europees verzekeringsgarantiestelsel: solidariteit met financieel instabiele verzekeringsondernemingen	88
C.	Beweegredenen van de wetgever om solidariteit te organiseren.....	90
1.	Terugtrekking van de overheid / privatisering van overheidstaken	91

2.	De verzekering als basisvoorziening: een recht op verzekering?...	95
3.	Verzekering als morele claim: een recht op verzekering?.....	99
4.	Gelijke toegang tot verzekering	103
5.	Bescherming tegen marktfalen.	105
D.	Evaluatie	108

DEEL II

DE SOLIDARITEITSMECHANISMEN UITGEDIPT	111

Hoofdstuk 1

Methode 1: uitsluiting van bepaalde parameters bij de berekening van de premie.	115

A.	De methode en de toepassingsgevallen.	115
B.	Uitdieping van het genetische risico en de toegang tot verzekering.	118
1.	Toepassingsgebied en begrippenkader	119
2.	Rechtsvergelijkend perspectief.	122
a.	Europese en internationale regelgeving	122
b.	Het regelgevend kader in enkele lidstaten	126
	• België	126
	• Nederland	133
	• Verenigd Koninkrijk	141
	• Tussenbesluit.	147
3.	Afweging van belangen	149
a.	Inleiding: bescherming tegen uitsluiting	149
b.	Zelfbeschikkingsrecht	149
c.	Privacy van gegevens vanwege het bijzonder karakter van gegevens.	151
d.	Recht op verzekering wegens 'foutloos' gedrag van risicodragers	153
e.	Bescherming tegen discriminatie	156
f.	Actuariële logica met betrekking tot de verzekering van het genetische risico	161
4.	De kost van het regime voor de markt	168
5.	Evaluatie van mechanisme en methode	169

Hoofdstuk 2

Methode 2: getarifeerde premies en omslag over groep van verzekeraars . .	173

A.	De methode en de toepassingsgevallen.	173
B.	Uitdieping van het Tarifieringsbureau Auto en het BGWF en de toegang tot verzekering	176

1.	Rechtsvergelijkend perspectief	177
a.	België	178
	• De situatie van de kandidaat-verzekeringnemer met een slecht risicoprofiel	180
	• De situatie van de autoverzekeraar die in België actief is	183
	• Evaluatie en kritiek	185
b.	Frankrijk	187
	• De situatie van de kandidaat-verzekeringnemer met een slecht risicoprofiel	190
	• De situatie van de autoverzekeraar die in Frankrijk actief is	193
	• Evaluatie en kritiek	194
c.	Nederland	196
	• De situatie van de kandidaat-verzekeringnemer met een slecht risicoprofiel	199
	• De situatie van de autoverzekeraar die in Nederland actief is	202
	• Evaluatie en kritiek	204
d.	Tussenbesluit	205
2.	Afweging van belangen	206
a.	Inleiding: bescherming tegen uitsluiting van autoverzekering	206
b.	De verzekering als basisvoorziening vanwege het noodzakelijk karakter van de auto in de samenleving	206
c.	Bescherming verkeersslachtoffers – verkeersveiligheid	211
d.	Actuariële logica	213
3.	Kost van het regime voor de markt	216
4.	Evaluatie van mechanisme en methode	218

Hoofdstuk 3

Methode 3: pooling van risico tussen verzekeraars (door middel van een fonds) en de overheid 223

A.	De methode en de toepassingsgevallen	223
B.	Uitdieping van het Europees verzekeringsgarantiestelsel: Europese aanpak in geval van faillissement van een verzekeringsonderneming	226
1.	De huidige wettelijke mogelijkheden in geval van insolventie van een verzekeringsonderneming	228
2.	Het Witboek over verzekeringsgarantiestelsels	233
a.	De aanzet tot het Witboek	233
b.	De door de Commissie voorgestelde aanpak	235

c.	Visie op het Europees verzekeringsgarantiestelsel	238
d.	De lidstaten in evolutie	242
e.	Voorlopig uitblijven van een Europees verzekeringsgarantiestelsel	246
3.	Nood aan Europese harmonisatie? Afweging van belangen	246
a.	Bescherming van de consument	247
b.	Bescherming tegen marktfalen.	249
c.	De kosten van het regime en het moral hazard probleem	250
d.	Beperkte kans op faillissement?	257
4.	Evaluatie van mechanisme en methode	260

Hoofdstuk 4

Evaluatie van de drie solidariteitsmethodes	263

DEEL III

JURIDISCHE GRENZEN AAN SOLIDARITEIT IN

PRIVATE VERZEKERING.	265

Hoofdstuk 1

Subsidiërende solidariteit getoetst aan het internemarktrecht	271

A.	Inleiding.	271
B.	Toetsing aan het beginsel van tarifieringsvrijheid	275
1.	Draagwijdte van het beginsel van tarifieringsvrijheid.	275
2.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen aan het tarifieringsvrijheidsbeginsel.	281
3.	Evaluatie van het tarifieringsvrijheidsbeginsel	286
C.	Toetsing aan de vrijheid van vestiging en de vrije dienstverrichting	287
1.	Draagwijdte van de vrijheid van vestiging en de vrije dienstverrichting	287
a.	Inperking van de vrijheden van vestiging en dienstverrichting	289
b.	Rechtvaardiging vanwege een dwingende reden van algemeen belang.	292
2.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen aan de vrijheden van vestiging en dienstverrichting	299
a.	Worden de fundamentele vrijheden van vestiging en dienstverrichting van verzekeraars in de EU ingeperkt door de Belgische solidariteitswetgeving?	299
b.	Kunnen de solidariteitsmechanismen rechtvaardiging vinden in een test van algemeen belang?	304

3.	Evaluatie van de vrijheid van vestiging en de vrije dienstverrichting	315
D.	Evaluatie: Afbakening op basis van het internemarktrecht	316

Hoofdstuk 2

Subsidiërende solidariteit getoetst aan het mededingingsrecht. 319

A.	Inleiding.	319
B.	Toetsing aan het mededingingsrechtelijke ondernemingsbegrip	320
1.	Grenzen aan het ondernemingsbegrip op basis van de rechtspraak van het Hof van Justitie	324
a.	Schets van de rechtspraak van het Hof van Justitie aan de hand van de drie mededingingsrechtelijke indicieën	324
b.	De uit de rechtspraak geëxtraheerde indicieën	335
c.	Evaluatie van de indicieën	341
2.	Herformulering: de decisieve elementen van het ondernemingsbegrip	346
3.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen op basis van de geherformuleerde elementen	351
a.	De activiteiten van verzekeringsmaatschappijen van onderlinge bijstand	352
b.	De activiteiten uitgeoefend in het kader van de overige relevante solidariteitsmechanismen	357
4.	Evaluatie: Afbakening op basis van het mededingingsrechtelijke ondernemingsbegrip	360
C.	Rechtvaardigingsmogelijkheden	362
1.	De state action doctrine	362
2.	Diensten van algemeen economisch belang.	367
a.	Onderneming	370
b.	Belast met beheer	371
c.	Dienst van algemeen economisch belang.	373
d.	Proportionaliteit van de uitzondering op de Verdragsregels	377
e.	Evaluatie DAEB	381
D.	Evaluatie: Afbakening op basis van het mededingingsrecht	382

Hoofdstuk 3

Subsidiërende solidariteit getoetst aan de grondrechten. 383

A.	Inleiding.	383
B.	Afbakening op basis van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof ...	386
1.	De vrijheid van handel en nijverheid	387
a.	Draagwijdte van de vrijheid van handel en nijverheid.	387

b.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen aan de vrijheid van handel en nijverheid	389
2.	Het eigendomsrecht	391
a.	Draagwijdte van het eigendomsrecht	392
b.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen aan het eigendomsrecht	394
3.	Evaluatie van de grondrechten op basis van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof	396
C.	Afbakening op basis van de rechtspraak van het Hof van Justitie	397
1.	De vrijheid van ondernemerschap en het recht op eigendom.	399
a.	Draagwijdte van de vrijheid van ondernemerschap en het recht op eigendom	399
b.	Toetsing van de solidariteitsmechanismen.	402
2.	Evaluatie van de grondrechten op basis van de rechtspraak van het Hof van Justitie.	407
D.	Evaluatie: afbakening op basis van de grondrechten	407
Hoofdstuk 4		
Evaluatie van de driedelige solidariteitstoetsing		409
Conclusie		411
A.	De rol van solidariteit in private verzekering.	412
B.	De methodes van solidariteit in private verzekering	413
C.	Grenzen aan solidariteit in private verzekering.	415
D.	Slotbeschouwing.	419
<i>Bibliografie</i>		421
<i>Trefwoordenregister</i>		449

